

Türkiye'de İçecek İmalatı Sektöründe Bölgesel Uzmanlaşma ve Mekânsal Analiz

Regional Specialization and Spatial Analysis in the Beverage Manufacturing Sector in Türkiye

ÖZET

Ekonomik faaliyetler arasında her geçen gün önemi artan imalat sanayi bölgesel kalkınma hususunda önemli bir role sahiptir. Coğrafi özellikler dikkate alındığında, içecek imalatı sektörü yüksek katma değer potansiyeli taşımaktadır. Bu çalışmada, Türkiye’de düzey-3 bölge ölçeğinde içecek imalatı sektörünün bölgesel uzmanlaşma düzeylerinin 2011-2023 yılları verilerine göre karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi amaçlanmıştır. Belirtilen yıllara ait Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) yıllık istatistik verileri kullanılarak içecek imalatı sektörünün iller düzeyinde girişim ve istihdam parametreleri kullanılarak lokasyon katsayısı analizi ile illerin uzmanlaşma düzeyleri belirlenmiştir. 2011 ve 2023 yıllarına ait girişim ve istihdam parametrelerinden elde edilen uzmanlaşma düzeyleri karşılaştırılmıştır. Sektörün ağırlıklı olarak Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Girişim sayısı, İstihdam verileri ve uzmanlaşma düzeyleri dikkate alındığında İstanbul, Tekirdağ, Bursa, Sakarya İzmir, Adana gibi iller ön plana çıkan iller olmuştur. Genel olarak içecek imalatının girişim ve istihdam açısından gelişme gösterse de imalat sanayisi içindeki payında azalma eğilimi gözlemlenmektedir. İçecek imalatı alt grupları dikkate alındığında alkolsüz içeceklerin imalatı en büyük paya sahiptir. Çalışma, içecek imalatı sektöründe uzmanlaşmış ve uzmanlaşma potansiyeli yüksek illerin bölgesel kalkınma politikaları kapsamında desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Büyük ölçekli girişimlerin istihdam yaratma kapasitesinin artırılması ve küçük ölçekli girişimlerin rekabet gücünün desteklenmesi ile katma değeri yüksek ürünlerin imalatıyla dış ticaret açığının azaltılması sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik coğrafya, Lokasyon katsayısı, İçecek imalatı, Uzmanlaşma

ABSTRACT

Among economic activities, the manufacturing industry, which is becoming increasingly important, has an important role in regional development. Considering geographical factors, the beverage manufacturing sector has high potential for added value. This study aims to comparatively analyze the regional specialization levels of the beverage manufacturing sector at the NUTS-3 regional scale in Turkey according to the data of 2011-2023. Based on the annual statistical data of the Social Security Institution (SGK) for the specified years, the specialization levels of the provinces were determined by location coefficient analysis using the enterprise and employment parameters of the beverage manufacturing sector at the provincial level. The specialization levels obtained from the enterprise and employment parameters of 2011 and 2023 were compared. It was determined that the sector is mainly concentrated in the Marmara, Aegean and Mediterranean regions. When the number of enterprises, employment data and specialization levels are taken into consideration, provinces such as İstanbul, Tekirdağ, Bursa, Sakarya, İzmir and Adana have emerged as key centers. Although beverage manufacturing has generally developed in terms of enterprise and employment, a decreasing trend is observed in its share in the manufacturing industry. When beverage manufacturing subgroups are taken into consideration, the manufacturing of non-alcoholic beverages has the largest share. The study reveals that provinces that are specialized in the beverage manufacturing sector and have high specialization potential should be supported within the scope of regional development policies. By increasing the job creation capacity of large-scale enterprises and boosting the competitiveness of small-scale enterprises, the foreign trade deficit can be reduced through the production of high value-added products.

Keywords: Economic Geography, location quotient, beverage manufacturing, specialization

GİRİŞ

Gıda ürünleri ile birlikte içecek ürünleri de insanların temel ihtiyaçlarından biridir. Bireylerin enerji ihtiyacını karşılayan, hidrasyon sağlayan ve sosyal tüketim alışkanlığı haline gelen içecek ürünleri, sanayileşme ile birlikte ticari ürün olarak önem kazanmıştır. Kültürel zenginliği ve coğrafi özellikleri sayesinde Türkiye, içecek imalatı sanayisinde geniş bir ürün yelpazesine sahiptir. Alkollü ve alkolsüz içeceklerin imalatı hem yerel hem de uluslararası pazarda önemli bir ekonomik faaliyet alanı oluşturmıştır (Bain, 1968; Sovacool et al., 2021).

İçecek imalatı sektörünün Türkiye’deki faaliyetlerinin mekânsal dağılımı, ekonomik coğrafya ve bölgesel kalkınma planlamaları için önemli bir araştırma alanı durumundadır. Yüksek ekonomik potansiyel taşıyan içecek imalatı sektöründe, araştırma-geliştirme faaliyetleri ve desteklerle katma değeri yüksek ürünler üretilebilecek bir alan olarak öne çıkmaktadır (Önder, 2016). Bu bakımdan, illerin sektördeki uzmanlaşma düzeyinin belirlenmesi, illerin sektörel

Erdal Çelik ¹

Ersin Kaya Sandal ²

Veli Ayata ³

How to Cite This Article

Çelik, E., Sandal, E. K. & Ayata, V. (2025). “Türkiye’de İçecek İmalatı Sektöründe Bölgesel Uzmanlaşma ve Mekânsal Analiz”, Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 11(3): 246-255. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15553970>

Arrival: 22 March 2025

Published: 30 May 2025

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

¹ Dr. MEB, Gaziantep, Türkiye.

² Prof. Dr., KSÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye.

³ Doktora Öğrencisi, KSÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye.

potansiyelini belirlemek ve bölgesel kalkınma politikalarını desteklemek açısından kritik önem taşımaktadır (Adams, 2022).

Ekonomik coğrafya perspektifinde, bölgelerin sektörel uzmanlaşma düzeylerinin belirlenmesi sıklıkla yaygın bir yöntemdir (Tuncel, 2011). Türkiye’de imalat sanayi alanında yapılan analizler genellikle üretim, tüketim ve ihracat parametreleri kullanılarak hazırlanmıştır. Ancak içecek imalatı sektöründe iller düzeyinde ve zaman periyodu dikkate alınarak yapılmış olan analizler oldukça sınırlıdır. Bu çalışma, içecek sektörü ile ilgili bu boşluğun güncel bir değerlendirme sunarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, Türkiye’de içecek imalatı sektöründe illerin uzmanlaşma düzeylerinin tespit edilmesi ve bu doğrultuda sektörel ve bölgesel kalkınma için önerilerin sunulması amaçlanmıştır. Çalışmada, 2011-2023 yıllarına ait imalat sanayisi ve içecek imalatı sektörüne ilişkin istihdam ve girişim sayısı verileri dikkate alınmıştır. Bu veriler ışığında, illerin uzmanlaşma düzeylerindeki değişimler analiz edilmiş ve bu süreçte uzmanlaşma kazanan veya kaybeden iller tespit edilmiştir.

Çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) yıllık istatistik raporlarından elde edilen veriler kullanılmıştır. Analiz, Türkiye’deki 81 ili kapsayan düzey-3 sınıflandırmasına göre yapılmıştır. SGK yıllık istatistik raporlarından yararlanılarak içecek imalatı sektörüne (NACE Rev. 2 kodu 11) ait istihdam ve girişim (işletme) sayıları, 2011 ve 2023 yıllarına ait veriler değerlendirilmiş ve illerin uzmanlaşma durumları karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada, içecek imalatı sektörünün 2011-2023 yılları arasındaki uzmanlaşma düzeyindeki değişimi analiz etmek amacıyla Lokasyon Katsayısı yöntemi kullanılmıştır. Lokasyon katsayısı bir bölgenin belirli bir sektördeki görece yoğunluğunu belirlemek ve bölgesel analizlerde bulunmak için tercih edilen bir yöntemdir (Karaalp, 2008; Urhan ve Sandal, 2024).

Lokasyon Katsayısı (LQ), bir bölgenin veya ilin ilgili sektördeki uzmanlaşma düzeyini, o sektörün ülke genelindeki payına oranıdır (Isserman, 1977). Lokasyon katsayısı formülü:

$$LQ = \frac{\left(\frac{E_i}{E_r}\right)}{\left(\frac{E_n}{E_N}\right)}$$

E_i = Bölgedeki sektörde çalışan kişi sayısı veya işyeri sayısı

E_r =Bölgedeki toplam çalışan veya toplam işyeri sayısı

E_n = Ülke genelinde sektörde çalışan kişi sayısı veya işyeri sayısı

E_N =Ülke genelindeki toplam çalışan veya toplam işyeri sayısı

Formül başka bir ifade ile:

Yapılan çalışmaların bazılarında lokasyon katsayısı analizinde uzmanlaşma eşik değeri 1,00 olarak kabul edilmektedir. Ancak endüstriyel bölgelerin uzmanlaşma düzeyinin belirlenmesi için lokasyon katsayısı eşik değeri 1,25 olarak kabul edilmektedir (Baer & Brown, 2006, 1; Çelik & Sandal, 2022).

Bölgesel uzmanlaşma için literatürde kabul gören başka bir eşik değer sınırı ise 2,00’dir. Bu değer üzerinde uzmanlaşma gösteren sektörlerin bölgede güçlü uzmanlaşmaya ve yığılmaya ulaştığı kabul edilmektedir. Uzmanlaşma için 2,00 değerini düşük olduğunu belirten Malberg ve Maksell (2002) sektörde uzmanlaşmanın varlığının kabul etmek için uzmanlaşma katsayısının 3 ve daha yüksek bir değere sahip olması gerektiğini savunmaktadır.

Literatüre göre yapılacak analizler sonucunda Yerelleşme katsayısı analizlerinde

$LQ < 1.00$ ise Bölgesel yoğunlaşma yok

$1,00 \leq LQ < 1.25$ ise Sektör yoğunlaşmaya aday

$1,25 \leq LQ < 2,00$ ise Sektör için bölgesel yoğunlaşma başlamış,

$2,00 \leq LQ < 3,00$ ise Sektör bölgede yüksek yoğunlaşmaya sahiptir,

$LQ \geq 3,00$ ise Sektör bölgede tam yoğunlaşma düzeyine ulaşmıştır yorumu yapılabilir (Çiftçi, 2018).

BULGULAR

Medeniyetlerin beşiği olarak kabul edilen Anadolu'da alkollü ve alkolsüz içeceklerin imalatı oldukça eskiye dayanmaktadır. Alkollü İçeceklerin tarihsel süreci incelendiğinde Anadolu'da bağcılık faaliyetleri ve şarap üretiminin milattan önceki yüz yıllarda başlayarak günümüze ulaştığı bilinmektedir (Doğanay ve Çavuş 2016). Anadolu'da hüküm sürmüş olan Lidyalılar, Firikler, Hititlerin şarap üretiminde uzmanlaştığı bilinmektedir.

Anadolu topraklarında modern yöntemlerle ilk içki üretimi 1890'da İstanbul Bomonti'de kurulmuş olan içki fabrikasında gerçekleşmiştir. Daha sonra 1908 yılında Bomonti'de bira fabrikası kurulmuştur. 1912'de İzmir Halkapınar'da rakı fabrikası, 1922 yılında İstanbul'da Paşabahçe rakı fabrikası, 1930 yılında İstanbul Mecidiyeköy'de likör ve kanyak fabrikası, 1930'da Diyarbakır'da, 1933'te Gaziantep'te rakı fabrikası faaliyete girmiştir. Bu fabrikaları 1937 yılında Ankara'da kurulan bira fabrikası, 1938'de Eskişehir İspirto fabrikası, 1939'da Tekirdağ'da Şarap, 1946'da Elazığ Tekel Şarap fabrikası takip etmiştir. 1967 yılında Tekirdağ, 1968 yılında Nevşehir, 1969 yılında Kırklareli-Lüleburgaz (Burgaz İçki), 1970 yılında Ankara'da Atatürk O.Ç., 1989 yılında Alaşehir ve 1990 yılında Karaman'da rakı fabrikaları kurulmuştur (Doğanay ve Çavuş, 2016; Ertin 1998).

Günümüzde teknolojinin gelişimiyle, otomasyon sistemleri sayesinde seri üretimle üretilen içecekler, ticari ve ekonomik amaçlara göre farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Sektörün son yıllardaki gelişimini gözlemlemek ve durumunu anlamlandırmak için bu sınıflandırmalar önem kazanmaktadır. Bu sınıflandırmalardan biri olan Avrupa Birliği Ekonomik Faaliyetler Sınıflaması'na (NACE Rev 2) göre dörtlü kodda yedi gruba ayrılmaktadır (Ediz & Önder, 2019). Bunlar:

11 İçecek imalatı

11.01 Alkollü içeceklerin damıtılması, arıtılması ve harmanlanması

11.02 Üzümden şarap imalatı

11.03 Elma şarabı ve diğer meyve şaraplarının imalatı

11.04 Diğer damıtılmamış mayalı içeceklerin imalatı

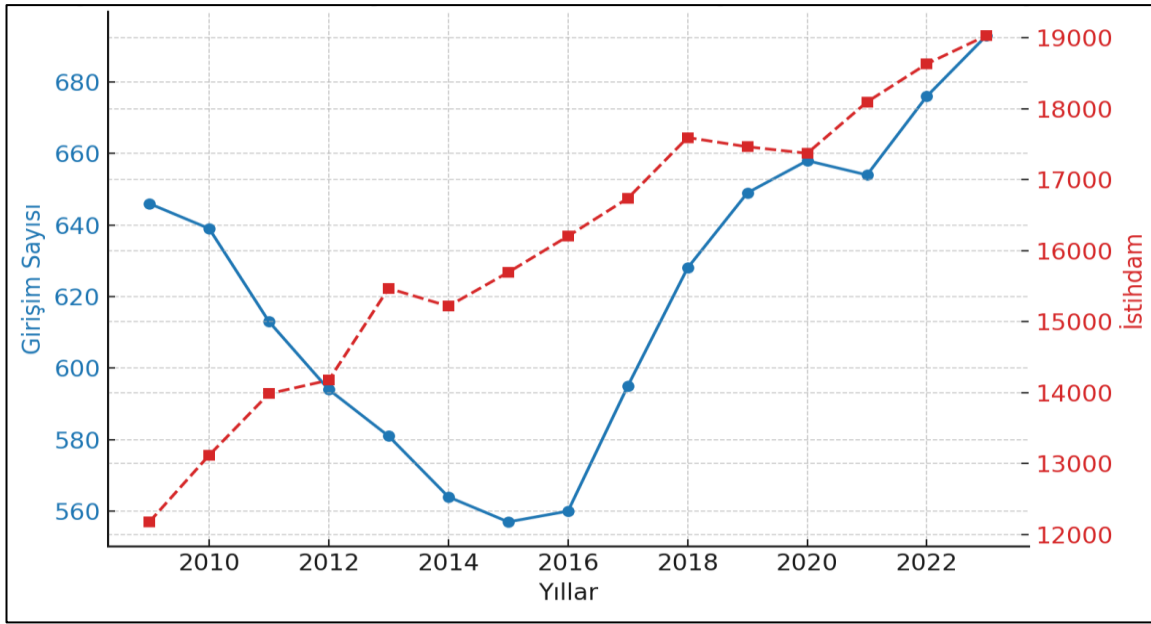
11.05 Bira imalatı

11.06 Malt imalatı

11.07 Alkolsüz içeceklerin imalatı; maden sularının ve diğer şişelenmiş suların üretimidir.

Girişim sayısı ve istihdam durumu sektörün bölgesel kalkınmadaki rolünün daha iyi anlaşılmasında önemli veriler sunar. Türkiye'deki içecek imalat sanayinde girişim sayısı ve istihdam verileri incelendiğinde, girişim sayısı ve istihdam arasında farklı eğilimlerin olduğu dikkat çekmektedir.

2009 yılında 648 olan girişim sayısı, 2013 yılına kadar azalma eğilimi göstermiş ve 2013 yılında 557 ile en düşük seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde iş yeri sayısındaki azalma, sektördeki yapısal değişiklikler, birleşmeler veya küçük ölçekli işletmelerin kapanması gibi nedenlerle açıklanabilir. Ancak 2014 yılından itibaren girişim sayısında istikrarlı bir artış gözlemlenmiştir. 2023 yılına gelindiğinde iş yeri sayısı 693'e ulaşarak, 2009 yılına kıyasla önemli bir artış göstermiştir. Bu artış, sektördeki büyüme, yeni yatırımlar ve girişimlerin artmasıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca, 2009 yılında 12.177 olan çalışan sayısının 2013 yılına kadar düzenli bir artış gösterdiği ve 2013 yılında 15.489'a ulaştığı görülmektedir. Bu dönemde girişim sayısındaki azalmaya rağmen istihdam sayısının artması, sektördeki işletmelerin ölçek büyütmesi veya daha fazla iş gücü gerektiren üretim süreçlerine geçiş yapmasıyla açıklanabilir. 2013 yılı itibarıyla istihdam artışı hızlanmış ve 2023 yılında 19.033 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu durum, sektördeki büyümenin ve üretim kapasitesinin artışı yansıtmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: 2009-2023 İçecek İmalat Sanayinin İşyeri ve İstihdam Sayısı

Kaynak: TÜİK, 2024 verileri ile yazar tarafından üretilmiştir.

Girişim sayısındaki azalma döneminde bile istihdamın artması, sektördeki verimlilik artışını ve ölçek ekonomilerinin etkisini göstermektedir. 2014 yılından itibaren hem iş yeri sayısında hem de istihdamda görülen artış, sektörün büyüme potansiyelini ve ekonomik katkısını vurgulamaktadır. 2023 yılı itibarıyla iş yeri sayısının ve istihdamın en yüksek seviyesine ulaşması, içecek imalat sanayinin Türkiye ekonomisindeki önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

İçecek sektöründe faaliyet gösteren işletmeler üretim gruplarına göre sınıflandırılmaktadır. İçecek imalat sanayinin alt sektörler göre dağılımı incelendiğinde alkolsüz içeceklerin imalatı, işletme sayısında %69, istihdamda ise %74,4 ile sektörde en büyük paya sahiptir. Üzümden şarap imalatı ise işletme sayısında %26,6, istihdamda %11,1 ile ikinci sırada yer almaktadır. Alkollü içeceklerin damıtılması ve bira imalatı ise sektörde daha küçük bir paya sahiptir (Tablo 1). Alkolsüz içecekler, sektörde baskın bir role ve istihdam yaratma kapasitesine sahiptir. Alkolsüz içeceklerin yüksek payı, bu alt sektörün daha geniş bir tüketici kitlesine hitap etmesiyle ve ihracat potansiyelinin yüksekliğiyle ilişkilendirilebilir.

Tablo 1: İçecek Ürünleri İmalatı ve Alt Sektörler Bazında İstihdam 2024

	Girişim Sayısı	Pay (%)	İstihdam	Pay (%)
İçecek imalatı	693	100	19033	85,5
Alkollü içeceklerin damıtılması	17	2,5	-	-
Üzümden şarap imalatı	184	26,6	2106	11,1
Bira imalatı	14	2,0	-	-
Alkolsüz içeceklerin imalatı	478	69,0	14168	74,4

Kaynak: TÜİK, 2024

İşletme büyüklüğü, istihdam yaratma kapasitesi, bölgesel kalkınma, rekabet gücü, verimlilik ve yatırım kararları gibi birçok alanda stratejik kararların alınmasında önemli veriler sağlar. İçecek imalatı sektöründe faaliyet gösteren çok küçük işletmeler (1-9 çalışan) girişim sayısında %66,1 ile en büyük paya sahipken, istihdamda sadece %6,3'lük bir paya sahiptir. Buna karşılık, büyük işletmeler (250 ve üzeri çalışanlı büyük girişimler) girişim sayısında %1,6'lık bir paya sahip olmasına rağmen, istihdamda %38,4 ile en büyük paya sahiptir. Bu durum, sektördeki büyük girişimlerin üretim ve istihdam bakımından önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Tablo 2). Büyük işletmelerin yüksek istihdam payı, ölçek ekonomilerinden faydalananarak daha fazla üretim yapabildiklerini göstermektedir. Küçük işletmelerin ise sektördeki sayısal ağırlığına rağmen istihdam yaratma kapasitesinin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Tablo 2: İçecek Ürünleri İmalatı İşletme Büyüklüğüne Göre Dağılımı, 2024.

Büyüklik (Ölçek) Grubu	Girişim Sayısı	Pay %	İstihdam	Pay %
Çok Küçük İşletme (1-9 çalışan)	458	66,1	1 200	6,3
Küçük İşletme (10-49 çalışan)	157	22,7	3 544	18,6
Orta Büyüklükteki İşletme (50-249 çalışan)	67	9,7	6 971	36,6
Büyük İşletme (250+)	11	1,6	7 318	38,4
Toplam	693	100	19.033	100

Kaynak: TÜİK, 2024

İçecek imalatı sektörü istihdam ve girişim sayısında son yıllarda artış trendi göstermekte ve kendi içerisinde büyümeye devam etmesine rağmen ekonomik katkı sağlasa da genel imalat sanayi ile kıyaslandığında büyüme hızının genel imalat sanayine kıyasla daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. 2009-2023 yılları arasında genel imalat sanayi ve içecek sektörüne ait üretim değeri, katma değer ve ciro verileri incelendiğinde içecek sektörünün genel imalat sanayi içerisindeki payının her geçen yıl daha da azaldığı görülmektedir. 2009 yılında içecek imalat sektörünün üretim değeri genel imalat sanayinin %1,09'u iken, 2023 yılında bu oran %0,62'ye gerilemiştir. Benzer şekilde, katma değer içindeki payı %1,44'ten %0,62'ye ve cirodaki oranı %1,02'den %0,65'e gerilemiştir (Tablo 3).

Tablo 3: İmalat Sanayi ve İçecek İmalatı Sektörünün Yıllara Göre Üretim Değeri, Katma Değeri ve Ciro

Yıllar	İmalat Sanayi	İçecek İmalat Sanayi	İçecek İmalatının % Payı
Üretim Değeri (TL)			
2009	447 711 358 484	4 898 467 659	1,09
2010	538 841 657 716	5 412 629 909	1
2012	771 754 258 616	6 624 408 361	0,86
2017	1 574 830 952 778	11 848 340 124	0,75
2020	2 837 874 822 931	19 444 157 241	0,69
2023	15 512 721 307 719	109 132 603 677	0,7
Katma Değer (TL)			
2009	88 164 571 676	1 270 914 218	1,44
2011	130 054 797 670	1 444 049 333	1,11
2014	193 807 459 957	1 839 504 180	0,95
2017	343 595 291 569	2 646 840 428	0,77
2020	644 142 265 195	3 620 609 640	0,56
2023	3 818 587 410 006	23 791 491 467	0,62
Ciro (TL)			
2009	486 280 249 043	4 938 407 196	1,02
2011	761 945 156 576	6 173 290 431	0,81
2014	1 076 276 732 402	8 337 364 103	0,77
2017	1 695 854 737 067	11 898 095 473	0,7
2020	3 051 887 662 406	19 371 008 247	0,63
2023	16 390 246 188 691	105 880 390 565	0,65

Kaynak: TÜİK, 2024

İçecek imalatının son yıllardaki dış ticaret dengesi incelendiğinde ise sektörün dış ticaret açığının arttığı başladığı gözlemlenmiştir. 2011 yılında ithalat ve ihracat değerleri dengeli bir yapı göstermekteydi. Ancak 2024 yılına gelindiğinde sektörde önemli ölçüde dış ticaret açığı meydana gelmiştir. 2011 yılında sektördeki toplam ihracat 204,7 milyon dolar iken, 2024 yılında bu değer 444,2 milyon dolara yükselmiştir. Aynı dönemde ithalat 205,1 milyon dolardan 1,07 milyar dolara yükselmiştir. İçecek sektörü içerisinde alkolsüz içecekler, ihracatta en büyük payı almaktadır ve 2024 yılında 319,7 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. İçecek imalatı sektöründe ihracat potansiyelinin arttığını ancak ithalat bağımlılığının da önemli ölçüde arttığı dikkat çekmektedir (Tablo 4). İthalattaki artış, özellikle hammaddeye ve teknolojiye olan bağımlılıkla ilişkilendirilebilir. İhracattaki artışı ise, Türkiye'de içecek sektörünün uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırdığını göstermektedir.

Tablo 4: Türkiye'nin İçecek İmalatı Sektöründe Başlıca Ürünler Bazında İhracatı

ISIC	ISIC adı	2011		2024	
		İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
1101	Alkollü İçeceklerin Damıtılması, Arıtılması ve Harmanlanması	25.862.995	85.996.475	59.567.246	299.957.116
1102	Şarap İmalatı	9.079.134	8.877.014	10.930.292	31.092.349
1103	Malt Likörü ve Malt İmalatı	64.254.658	59.841.114	54.068.879	412.996.414
1104	Alkolsüz İçeceklerin İmalatı	105.570.920	50.435.456	319.716.725	332.050.749
11	İçecek imalatı toplam	204.767.707	205.150.059	444.283.142	1.076.096.628

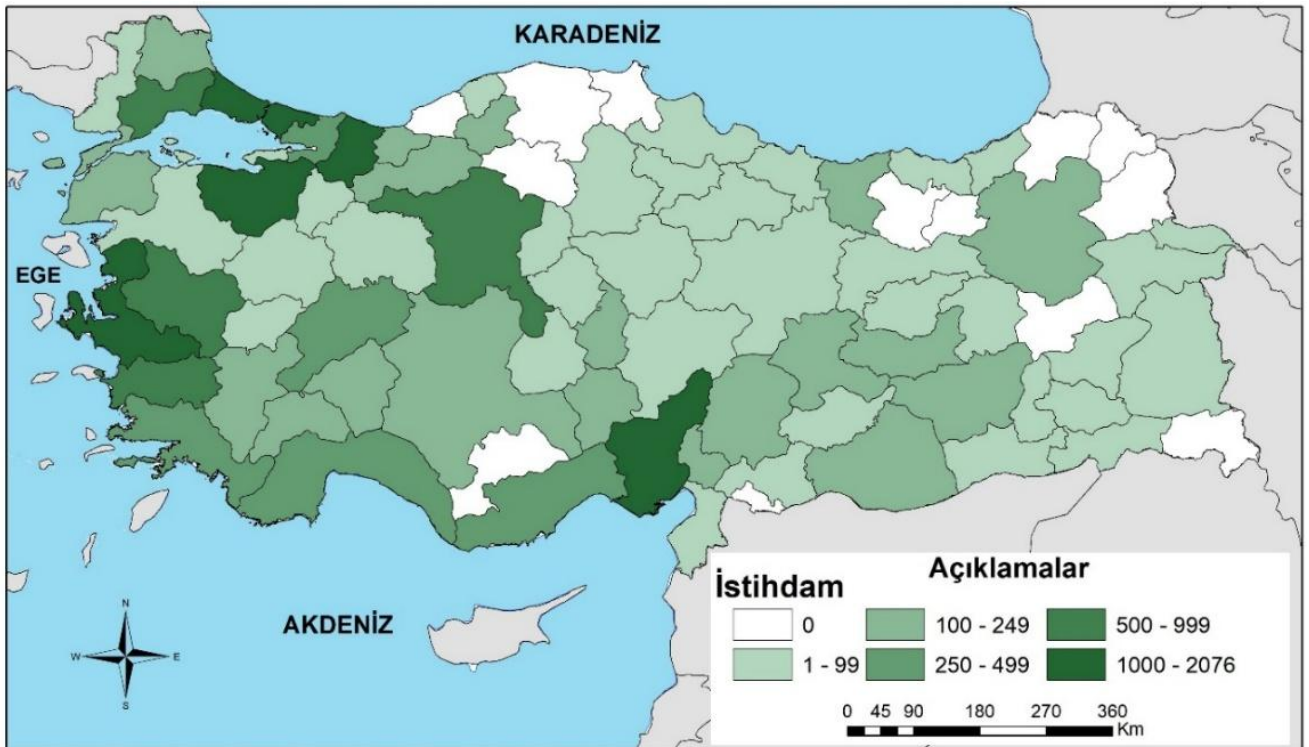
Kaynak: TÜİK, 2024

İçecek imalatı sanayi faaliyetleri ülke genelinde eşit şekilde dağılmamaktadır. Pazar büyüklüğü ve talep, hammaddeye erişim, ulaşım ve lojistik, sanayi ve ticaret altyapısı ile bölgesel kalkınma politikaları girişim faaliyetleri üzerinde oldukça etkilidir. Bu doğrultuda içecek imalatı sektöründe de bu etkileri açıkça görülmektedir. İçecek imalatı sektöründe faaliyet gösteren girişimlerin dağılışı incelendiğinde, İstanbul (117), İzmir (76), Tekirdağ (40), Antalya (34) ve Manisa (33) girişim sayısının en yüksek olduğu iller arasında yer almaktadır. Bu iller gerek nüfus yoğunluğu gerekse sanayi ve ticaret faaliyetleri açısından gelişmiş illerdir. Bu sektörün Marmara ve Ege'de yoğunlaşmasının altında yatan başka bir sebep ise hammaddeye (üzüm, meyve vb.) erişimin kolay olmasıdır. İç Anadolu Bölgesi'nde Ankara (31), Akdeniz Bölgesi'nde Adana (26) ve Mersin'de (19) görece bir yoğunlaşma gözlemlenirken diğer bölgelerde girişim sayısı oldukça sınırlıdır (Şekil 2).

Şekil 2: İçecek Ürünleri İmalatında İllere Göre Girişim Sayısı

İçecek imalatı sektöründe işletmelerin istihdam değerleri Türkiye’de iller düzeyindeki dağılımı girişim sayısı ile paralellik göstermektedir. İşletmelerin büyüklüğü, üretim teknolojisi, pazar büyüklüğü gibi faktörler bu dağılımı etkilemektedir. Sektörde en fazla istihdam sağlayan il 2076 kişi ile Bursa’dır. Bursa’yı İzmir (1781), İstanbul (1530), Adana (1149), Sakarya (1105), Ankara (997) ve Manisa (615) takip etmektedir. Bu iller büyük ölçekli imalatçıların bulunduğu ve sanayi altyapısı nispeten gelişmiş olan illerdir. Bölgesel dağılıma bakıldığında sektördeki istihdamın özellikle Marmara Bölgesi’nde yoğunlaştığı görülmektedir. Marmara Bölgesi’ndeki istihdamın önemli bir bölümünü Bursa, İstanbul, Sakarya, Tekirdağ ve Kocaeli sağlamaktadır. Ege Bölgesi’nde ise İzmir, Manisa, Aydın ve Denizli; Akdeniz Bölgesi’nde Adana başta olmak üzere Mersin ve Antalya istihdamda öne çıkan iller arasındadır. İç Anadolu’da istihdamın büyük kısmı Ankara’da yoğunlaşırken diğer illerde istihdam sayısı düşüktür (Şekil 3).

Şekil 3: İçecek Ürünleri İmalatında İllere Göre İstihdam Sayısı

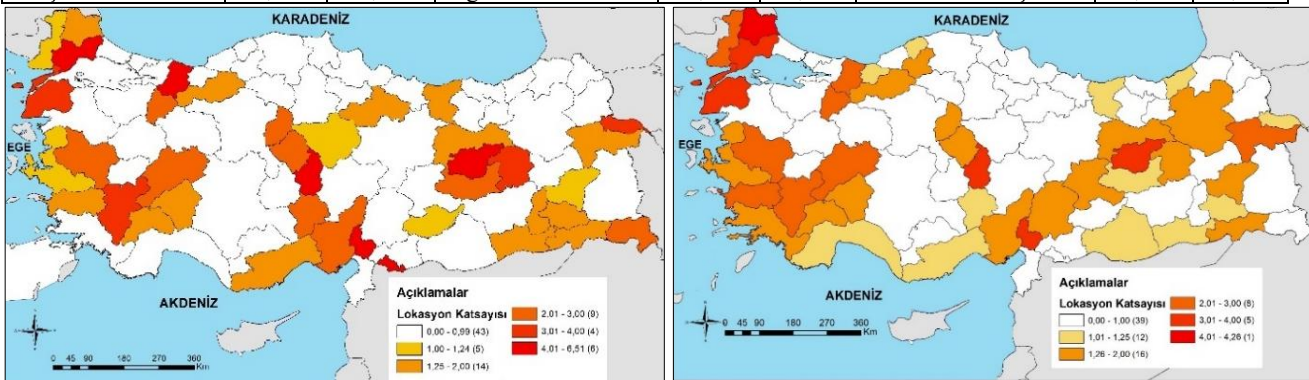
Türkiye'deki içecek imalatı sektöründe illerin uzmanlaşma düzeylerinin 2011 ve 2023 yılları arasındaki değişimi, Lokasyon Katsayısı (LQ) yöntemiyle analiz edildiğinde, coğrafi dağılımda önemli değişimler dikkat çekmektedir. Uzmanlaşma düzeyindeki değişimler, bölgesel kalkınma dinamikleri, sektörel politikalar ve pazar koşulları gibi faktörlerin değişiklik göstermesinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. 2011 yılında içecek imalatı sektöründe 33 il uzmanlaşma düzeyinde faaliyet gösterirken 5 il uzmanlaşmaya aday niteliği taşımaktadır. 2023 yılında uzmanlaşma düzeyinde faaliyet gösteren il sayısı 30 düşerken uzmanlaşmaya aday il sayısı 12 olmuştur (Şekil.4). 2011 yılında girişim sayısına göre tespit edilen uzmanlaşma düzeyine göre Tekirdağ, Nevşehir, Tunceli, Osmaniye, Kilis, Sakarya, Iğdır, Bingöl ve Çanakkale illeri tam yoğunlaşma düzeyinde faaliyet gösteren iller olmuştur. Lokasyon katsayısı 2-3 arasında olan Kırıkkale, Hakkâri, Manisa, Elazığ, Bilecik, Kırşehir, Niğde, Adana, Afyonkarahisar illeri ise yüksek uzmanlaşma düzeyine sahiptir. Mersin, Erzincan, Şırnak, Batman Aydın gibi lokasyon katsayısı 1,25 ile 2 değeri arasında olan illerde bölgesel yoğunlaşma başlamıştır. İzmir, Edirne Bitlis, Adıyaman ve Yozgat illeri 2011 yılında uzmanlaşmaya aday iller olmuştur (Tablo.5).

2023 yılın girişim sayısına göre illerin uzmanlaşma düzeyi 2011 yılı ile kıyaslandığında önemli farklılıklar gözlemlenmiştir. Tekirdağ, Nevşehir, Tunceli ve Osmaniye gibi iller yüksek uzmanlaşma düzeyini korumaya devam ederken Kilis, Hakkari, Tokat ve Batman sektördeki uzmanlaşma özelliğini kaybetmişlerdir. Sakarya, Denizli, Adana, Afyon Karahisar, Mersin gibi illerin lokasyon katsayısında düşüşler yaşanmıştır.

2011 yılında uzmanlaşmaya aday veya bölgesel uzmanlaşmanın başladığı iller arasında 2023 yılında lokasyon katsayısını arttıran iller görülmektedir. Kırklareli, Ağrı, Çanakkale, Manisa bu iller arasındadır. 2011 yılında uzmanlaşma göstermeyen lakin 2023 yılında lokasyon katsayısı 1,25'in üzerine çıkan bazı iller sektörde önemli merkezler haline gelmiştir. İzmir, Edirne, Bitlis, Kahramanmaraş, Karabük, Erzurum, Malatya ve Muğla bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Tablo 5: İçecek Ürünleri İmalatında İllerin Girişim Sayısına Göre Uzmanlaşma Düzeyleri, 2011-2023

Girişim sayısına göre uzmanlaşma gösteren iller								
İl	2011	2023	İl	2011	2023	İl	2011	2023
Tekirdağ	6,51	3,79	Niğde	2,29	1,16	Isparta	1,37	1,62
Nevşehir	6,09	3,64	Adana	2,16	1,57	İzmir	1,24	1,49
Tunceli	5,62	3,88	Afyonkarahisar	2,14	2,07	Edirne	1,19	2,18
Osmaniye	5,45	3,86	Mersin	1,79	1,18	Bitlis	1,18	1,62
Kilis	4,80	0,00	Erzincan	1,75	1,99	Adıyaman	1,05	0,44
Sakarya	4,29	2,21	Şırnak	1,73	1,57	Yozgat	1,02	0,86
Iğdır	3,74	1,18	Batman	1,72	0,94	Rize	0,92	1,04
Bingöl	3,56	1,96	Aydın	1,71	2,00	Şanlıurfa	0,92	1,13
Denizli	3,22	2,33	Bolu	1,64	1,44	Antalya	0,87	1,04
Çanakkale	3,02	3,70	Siirt	1,55	1,04	Bartın	0,81	1,23
Kırıkkale	2,67	1,72	Tokat	1,49	0,87	Muğla	0,63	1,27
Hakkari	2,65	0,00	Giresun	1,48	1,10	Karabük	0,56	1,62
Manisa	2,60	2,94	Burdur	1,46	1,70	Malatya	0,55	1,48
Elazığ	2,52	1,19	Kırklareli	1,43	4,26	Düzce	0,46	1,15
Bilecik	2,49	2,28	Mardin	1,40	1,04	Erzurum	0,32	1,60
Kırşehir	2,40	1,31	Ağrı	1,39	2,58	Kahramanmaraş	0,00	1,98

Şekil 4: 2011-2023 Yıllarına Ait İçecek Ürünleri İmalatında Girişim Sayısına Göre İllerin Uzmanlaşma Düzeyleri

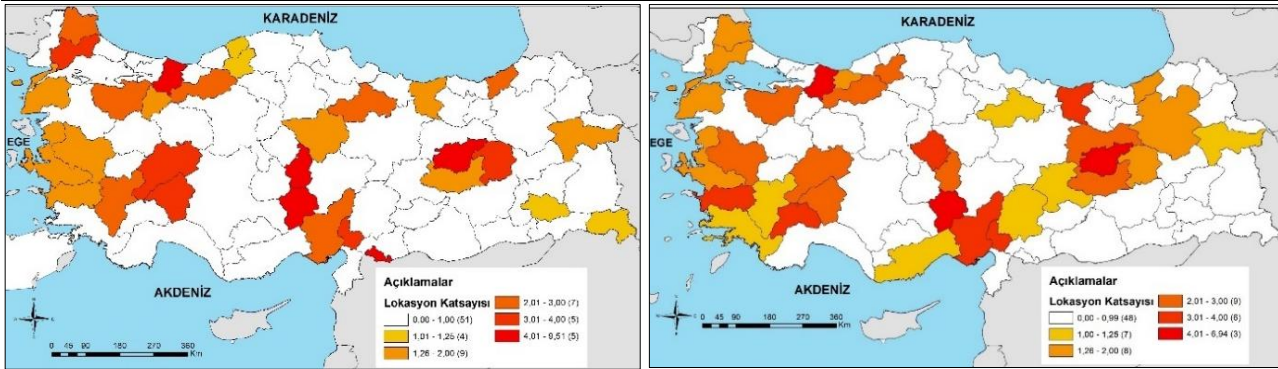
İçecek imalatı sektörü istihdam verileri dikkate alınarak yapılmış olan lokasyon katsayısı analizi sonucunda ise 2011 yılında sektörde uzmanlaş 26 il bulunurken uzmanlaşmaya aday 7 il tespit edilmiştir. 2023 yılında uzmanlaşma düzeyinde 26 uzmanlaşma düzeyinde 6 il uzmanlaşmaya aday iller olarak tespit edilmiştir (Şekil.5). Uzmanlaşma düzeyinde illerin sayısı aynı olsa da bazı illerin uzmanlaşma düzeyini kaybettiği bazı illerin ise sektörde gelişme kaydederek uzmanlaşma gösterdiği görülmektedir (Tablo.6).

2011 yılında Sakarya, Niğde, Tunceli, Kilis, Nevşehir, Osmaniye, Afyonkarahisar, Tekirdağ, Isparta ve Bingöl illeri yüksek uzmanlaşma düzeyinde faaliyet gösteren iller olmuştur. Bolu, Adana, Rize, Kırklareli, Bursa, Tokat ve Denizli ise tam uzmanlaşma özelliği taşımaktadır. Elazığ, Manisa, Çanakkale, Aydın, Bilecik, İzmir, Giresun, Yozgat ve Ağrı ise bölgesel düzeyde uzmanlaşma gösteren iller olmuştur. Karabük, Bartın, Hakkari ve Siirt illeri ise uzmanlaşmaya aday iller durumundadır.

2023 yılı Sakarya, Tunceli, Niğde, Osmaniye, yüksek uzmanlaşma düzeyini korumaya devam ederken Kilis, Bilecik, Yozgat, Tokat, Denizli ve ağır illeri uzmanlaşma özelliğini yitirmiştir. Burdur, Erzurum, Erzincan, Düzce ve Kırşehir illeri 2011 yılında uzmanlaşma göstermezken 2023 yılında uzmanlaşma düzeyine ulaşmış olan illerdir. Muğla, Malatya ve Kahramanmaraş illeri ise 2023 yılında uzmanlaşmaya aday iller düzeyine ulaşmıştır.

Tablo 6: İçecek Ürünleri İmalatında İllerin İstihdam Sayısına Göre Uzmanlaşma Düzeyleri, 2011-2023

İstihdam verilerine göre uzmanlaşma gösteren iller								
İl	2011	2023	İl	2011	2023	İl	2011	2023
Sakarya	9,51	5,13	Kırklareli	2,44	1,66	Karabük	1,16	2,77
Niğde	7,98	5,16	Bursa	2,20	2,79	Bartın	1,10	0,09
Tunceli	7,69	6,92	Tokat	2,20	1,08	Hakkari	1,07	0,00
Kilis	5,67	0,00	Denizli	2,02	1,11	Siirt	1,05	0,23
Nevşehir	5,32	2,59	Elazığ	1,80	2,20	Burdur	0,81	3,80
Osmaniye	3,96	3,09	Manisa	1,78	2,25	Erzurum	0,78	1,75
Afyonkarahisar	3,83	2,97	Çanakkale	1,67	1,77	Muğla	0,75	1,07
Tekirdağ	3,46	1,74	Aydın	1,65	3,01	Erzincan	0,55	2,73
Isparta	3,39	2,23	Bilecik	1,44	0,93	Düzce	0,36	1,68
Bingöl	3,21	1,81	İzmir	1,41	1,83	Malatya	0,17	1,07
Bolu	2,84	2,45	Giresun	1,37	3,24	Kırşehir	0,13	3,30
Adana	2,81	3,26	Yozgat	1,33	0,50	Kahramanmaraş	0,00	1,02
Rize	2,77	1,95	Ağrı	1,25	1,22			

Şekil 5: 2011-2023 yıllarına ait İçecek Ürünleri İmalatında istihdam sayısına göre İllerin Uzmanlaşma Düzeyleri

Girişim sayısı ve istihdam verileri ile yapılan lokasyon katsayısı analizleri sonucunda farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu durum illerin sahip işletmelerin büyüklük ölçeği ve üretim teknolojileri gibi değişkenlerden kaynaklanabilmektedir. Bir ilde çok sayıda küçük girişimin faaliyeti sonucu lokasyon katsayısı yüksek çıkabilirken ancak işletmelerin toplam istihdamı daha az sayıda büyük ölçekli girişimin bulunduğu bir ilde göre daha düşük olabilir. Bu durumda farklı veriler ile uzmanlaşma katsayısının ölçülmesi ve karşılaştırılması sektörü daha iyi anlaşılmasında oldukça önemlidir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye'de içecek imalatı sektörünün 2011-2023 yılları arasındaki gelişimi ve illerin sektördeki uzmanlaşma düzeyleri kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından sağlanan veriler kullanılarak, Lokasyon Katsayısı (LQ) yöntemi ile illerin uzmanlaşma düzeyleri hem girişim sayısı hem de istihdam açısından değerlendirilmiştir.

Analiz sonuçları, içecek imalatı sektörünün 2009-2023 döneminde girişim sayısı ve istihdam açısından büyüdüğünü ortaya koymaktadır. Ancak sektörün genel imalat sanayi içindeki payının üretim değeri, katma değer ve ciro açısından azaldığı görülmektedir. Bu durum, içecek imalatı sektörünün diğer sektörlerle kıyasla daha yavaş büyüdüğünü veya diğer sektörlerin daha hızlı geliştiğini göstermektedir. Ayrıca, sektörün dış ticaret açığının artması, sektörün uluslararası rekabet gücünün artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Alt sektörler bazında incelendiğinde, alkolsüz içecekler imalatının hem girişim sayısı hem de istihdam açısından sektörün en büyük alt sektörü olduğu belirlenmiştir. Üzümden şarap imalatı ise ikinci sırada yer almaktadır. İşletme

büyüklikleri açısından bakıldığında, büyük ölçekli işletmelerin sektördeki toplam istihdamın önemli bir bölümünü sağladığı, ancak işletmelerin çoğunluğunun küçük ölçekli olduğu tespit edilmiştir.

Coğrafi dağılım açısından, içecek imalatı sektörünün belirli illerde yoğunlaştığı görülmektedir. Girişim sayısı bakımından İstanbul, İzmir, Tekirdağ, Antalya ve Manisa öne çıkarken, istihdam açısından Bursa, İzmir, İstanbul, Adana ve Sakarya'nın ön plana çıktığı belirlenmiştir. Genel olarak sektörün Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde yoğunlaştığı gözlenmiştir. Bazı iller geleneksel olarak sektördeki güçlü konumlarını korurken, bazı illerin uzmanlaşma düzeylerinde önemli değişimler yaşadığı tespit edilmiştir.

Bu bulgular ışığında, bölgesel kalkınma politikalarının içecek imalatı sektöründe uzmanlaşma potansiyeli yüksek olan illere odaklanması gerektiği sonucuna varılmıştır. Özellikle 2023 yılı itibarıyla uzmanlaşma düzeyini artıran illerde sektöre yönelik teşviklerin, altyapı yatırımlarının ve işgücü eğitim programlarının uygulanması önerilmektedir. Ayrıca, büyük ölçekli işletmelerin istihdam yaratma kapasitesi göz önünde bulundurularak, bu tür işletmelerin sektöre yatırım yapmalarını teşvik edecek politikaların geliştirilmesi önem taşımaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'ler) rekabet gücünü artırmak amacıyla teknoloji transferi, finansmana erişim ve pazarlama desteği gibi alanlarda desteklenmeleri gerekmektedir.

Sektörün dış ticaret açığının azaltılması için katma değeri yüksek ürünlerin ihracatına odaklanması, hammadde ve teknoloji bağımlılığını azaltmaya yönelik çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda, sektördeki işletmelerin yenilikçilik kapasitelerinin artırılması ve uluslararası pazarlara erişimlerinin kolaylaştırılması kritik öneme sahiptir.

Sonuç olarak, bu çalışma Türkiye'deki içecek imalatı sektörünün coğrafi dağılımını, uzmanlaşma düzeylerini ve zaman içindeki değişimini ayrıntılı bir şekilde analiz ederek, bölgesel kalkınma ve sektörel politikaların oluşturulmasına katkı sağlayacak önemli bilgiler sunmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmaların, bu değişimlerin arkasındaki nedenleri daha derinlemesine incelemesi, illerin uzmanlaşma performansını etkileyen faktörleri daha ayrıntılı analiz etmesi ve istihdam ile girişim sayısı arasındaki ilişkiyi daha detaylı bir şekilde ortaya koyması faydalı olacaktır. Ayrıca, içecek imalatı sektörünün alt sektörleri bazında yapılacak uzmanlaşma analizleri, sektörel politikaların daha etkin bir şekilde tasarlanmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adams, M. (2022). "Sustainability in large food and beverage companies and their supply chains: An analysis of challenges and opportunities." *Business Strategy and the Environment*. <https://doi.org/10.1002/bse.3198>
- Baer, C. & Brown, T. (2006). "Location quotients: a tool for comparing regional industry compositions." *Incontext*, 7(3), 1-3.
- Bain, J. (1968). *Industrial organization* (2nd ed.). New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Çelik, E., & Sandal, E. (2022). "Türkiye İmalat Sanayii ve Alt Sektörlerinin Bölgesel Yoğunlaşma Yapısı: 2011-2020 Yılı Karşılaştırmalı Yerelleşme Katsayısı Analizi." *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 1452-1468. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1122318>
- Çiftçi, M. (2018). "Türkiye' de bölgelerarası sektörel verimliliğim analizi." *İşletme Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 551 – 580. <https://doi.org/10.20491/isarder.2018.407>
- Doğan, Mesut. (2013). "Geçmişten Günümüze İstanbul'da Sanayileşme Süreci ve Son 10 Yıllık Gelişimi", *Marmara Coğrafya Dergisi* (27): 511-50.
- Doğanay, H. & Çavuş, A. (2016). *Türkiye ekonomik coğrafyası*. (7. Baskı). Pegem Akademi.
- Ediz, Y., & Önder, K. (2019). "İçecek imalatı sektörünün piyasa yapısı ve yoğunlaşma oranı: Türkiye'nin ilk 1000 sanayi kuruluşu üzerine bir uygulama", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (60), 25-40.
- Ertin, Gaye. (1998). "Tarım Hayvancılık, Ormancılık, Madenler ve Enerji Kaynakları, Türkiye'de Sanayi, Ulaşım, Türkiye'de Turizm, Ticaret. *Türkiye Coğrafyası*", *Anadolu Üniversitesi*, 119-226.
- Isserman, A. M. (1977). "The location quotient approach to estimating regional economic impacts", *Jurnale of the American Institute of Planners*, 33-41.
- Malmberg, A., & Maskell, P. (1997). "Towards an explanation of regional specialization and industry agglomeration", *European Planning Studies*, 5(1), 24-41
- Önder, E. (2016). "Türkiye'de içecek imalatı sektörünün piyasa yapısı ve yoğunlaşma düzeyi: Türkiye'nin ilk 1000 sanayi kuruluşu üzerine bir uygulama", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 45-67.

SGK, Sosyal Güvenlik Kurumu, <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>
Erişim tarihi: 02.03.2025

Sovacool, B. K., et al. (2021). “Decarbonizing the food and beverages industry: A critical and systematic review”, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 143, 110856. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2021.110856>

Tuncel, C. O. (2011). “İnovasyon Sistemleri ve Ekonomik Gelişme: Bursa Bölgesi İmalat Sanayinde İnovasyon Süreçleri Üzerine Bir Alan Araştırması”, *Bursa Uludag University (Turkey)*.

Tuncel, G. (2011). “Türkiye’de içecek imalatı sanayisinin mekânsal dağılımı ve ekonomik coğrafya perspektifi”, *Ekonomik Coğrafya Dergisi*, 12(3), 45-67.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu 2025
<https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=2¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=4&sayac=5805>
Erişim Tarihi: 16.03.2025

Urhan, F. B., & Sandal, E. K. (2024). “Sektörel Uzmanlaşmanın Düzey-2 Bölge Ölçeğinde Mekansal Analizi: Ana Metal Sanayi Sektörü Örneği”, *Kapadokya Akademik Bakış*, 8(1), 8-20. <https://doi.org/10.69851/car.1590259>